

← [Forrige artikel](#)

Chelmno

Kategori: [Anmeldelser](#)

Visninger: 383

Del artikel: [f](#) [t](#) [in](#)

Anders Otte Stensager

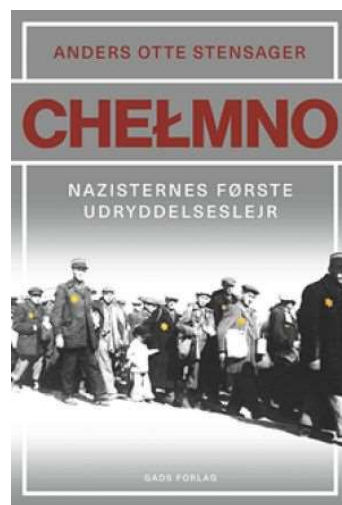
Chelmno. Nazisternes første udryddelseslejr

Gad. 368 sider, 399,95 kr.

Af Palle Andersen, Historisk Samling fra Besættelsestiden

I kølvandet på Tysklands invasion af Polen i september 1939 annekterede Tyskland det vestlige Polen, - af tyskerne kaldet Wartheland. Regionen skulle germaniseres, og der blev fremlagt planer med henblik på omfattende folkeforflytninger: Polakker og jøder skulle ud, dvs. deporteres østpå til det centrale Polen (Generalguvernementet). Omvendt skulle folketyskere ind. Disse planer lod sig imidlertid ikke realisere. I stedet slog nazisterne ind på en anden kurs angående jøderne: Deres fysiske udryddelse. Til formålet blev der etableret en udryddelseslejr i den lille by Chelmno. Det er om Chelmno, at arkæolog Anders Otte Stensager netop har udgivet en bog. Om baggrunden for at skrive bogen anfører Stensager: "Chelmno har på det nærmeste undgået forskernes opmærksomhed og er tæt på at blive skrevet ud af historien om Holocaust". (s. 13). Med vurderingen går forfatteren nok et skridt eller to for langt. Så galt står det trods alt ikke til. Men sandt er det ikke desto mindre, at Chelmno er underbelyst i litteraturen i sammenligning med ikke mindst Auschwitz-Birkenau. Den traditionelle forklaring herpå er, at kildematerialet er utilstrækkeligt. Men Stensager påpeger, at der faktisk vedrørende Chelmno findes et relativt stort kildemateriale i polske og tyske arkiver. Det drejer sig blandt andet om vidneudsagn, forhørsprotokoller og undersøgelsesrapporter skabt i forbindelse med diverse retssager i Polen og Vesttyskland efter krigen. Med andre ord er det muligt at skrive en kildebaseret bog om Chelmno.

Udryddelseslejren blev placeret i et mindre slot i Chelmno. Slotslejren blev suppleret med en skovlejr cirka 4 km. fra Chelmno. De jødiske ofre blev deporteret fra jødeghettoen i Lodz. Parallelt hermed tømtes mindre jødeghettoer i Wartheland. Jøderne herfra blev enten sendt til Lodz for at tvangsarbejde eller til døden i Chelmno. Vagtmandskabet i Chelmno bestod ikke mindst af SS-Sonderkommando Lange. Denne Sonderkommando havde forud for udstationeringen i Chelmno indhøstet erfaringer med brug af gasbiler i forbindelse med drab på polske og jødiske anstaltspatienter.

Når transporter med jøder ankom til slotslejren, blev de mødt med en kort "velkomsttale". De blev fortalt, at de var ankommet til en transitlejr, og at de efter et bad m.v. ville blive sendt til Tyskland for at arbejde. De skulle aflevere deres værdigenstande og afklæde sig. Herefter blev de gennet igennem en lang smal kælderkorridor under slottet og op på en rampe og ind i en ventende gasbil. Når lastrummet var fyldt blev bagdørene på gasbilen lukket og låst. Motoren blev tændt, og udstødningsgassen ledt ind i lastrummet. Først hørtes skrig, råben, jamren og bankelyde. Efter cirka 10 minutter blev der stille. Ofrene var blevet dræbt. Herefter kørte gasbilen ud til skovlejren, hvor et hold jødiske tvangsarbejdere tømte gasbilen og anbragte ligene i store massegrave.

I lejrens første fase var Chelmno operativ fra december 1941 til april 1943. I denne fase blev der dræbt i alt 165.000 personer. De fleste af ofrene var polske jøder. Alene fra Lodz-ghettoen blev der dræbt knap 60.000. Dvs. at 36% af ofrene kom fra Lodz-ghettoen.

Inden at Chelmno blev lukket ned i april 1943 havde tyskerne forsøgt at skjule sporene efter sig. Slottet blev sprængt i luften, og man gravede ligene fra massegravene op for at brænde dem i krematorievogne.

Når Chelmno blev lukket ned, skyldtes det sandsynligvis, at målet med at gøre Wartheland jødefri og foreløbig koncentrere de overlevende jøder i Lodz-ghettoen, var nået. Der var ikke længere her og nu brug for Chelmno.

Imidlertid var der ikke enighed blandt nazistiske beslutningstagere om Lodz-ghettoens videre skæbne. Efter et længere tovtrækkeri blev der indgået et kompromis imellem lederen af Wartheland, Arthur Greiser, og SS-lederen Heinrich Himmler. Den økonomisk lukrative Lodz-ghetto kunne fortsætte med at være underlagt de lokale Wartheland-myndigheder. Til gengæld skulle antallet af jøder reduceres til et minimum. På den baggrund beordrede Himmler genaktiveringen af Chelmno-lejren. Genetableringen af lejren stod på fra april 1944 til den 23. juni 1944. Gasbiler blev igen anvendt som drabsmetode. Fra den 23. juni til den 14. juli 1944 blev der i skovlejren myrdet 7.176 jøder fra Lodz. Under indtryk af den militære udvikling på østfronten, dvs. den Røde Hærs fremrykning, blev skovlejren ved Chelmno endeligt rømmet i januar 1945. Lejren havde ikke tid og kapacitet til at dræbe over 70.000 jøder fra Lodz-ghettoen. Så i stedet valgte man at deportere cirka 67.000 jøder fra Lodz-ghettoen til Auschwitz i august 1944. Af disse blev 19.000 optaget i lejren. Så over to tredjedele blev dræbt i Auschwitz-Birkenau gaskamre.

Et træk ved Chelmno-mordprocessen var det systematiske tyveri af jødernes ejendele. Tyveriet var sat i nøje system. Det var forbudt for enkeltpersoner at sætte sig i besiddelse af jødernes værdigenstande. Det afholdt imidlertid ikke gerningsmænd på forskellige niveauer fra at berige sig. Som et udtryk for at radikal antisemitisme og grådighed uden problemer gik hånd i hånd.

Hvis der er noget, der karakteriserer Stensagers forfatterskab, så er det grundighed. Det kendetegner også Chelmno-bogen. Den er meget grundig og meget detaljeorienteret, - så langt kilderne rækker.

Det er yderst positivt, at vi med Stensagers bog nu har fået en kildebaseret og særdeles kompetent monografi på dansk om udryddelseslejren Chelmno. Bogen fortjener bred anerkendelse.

[Historie-online.dk, den 10. april 2024]

← [Forrige artikel](#)

SE RELATEREDE ARTIKLER